

compromís

SENAT

SENADO
XII LEGISLATURA
REGISTRO GENERAL

ENTRADA 121.805
04/09/2018 16:41

A LA MESA DEL SENADO

El Grupo Parlamentario Mixto a iniciativa de los Senadores, Carles Mulet García y Jordi Navarrete Pla, de acuerdo con lo establecido en el Artículo 177 del reglamento de la Cámara solicita la tramitación ante la Comisión de Justicia de la siguiente **Moción sobre el reconocimiento del carácter de Tribunal Consuetudinario al Tribunal del Comuner o del Rollet de l'Horta d'Aldaia.**

EXPOSICIÓN DE MOTIVOS

La mayor parte de la Huerta de la localidad valenciana de Aldaia está integrada en la conocida tradicionalmente como "El Rollet de Gràcia" o "Comuner", aunque su nombre oficial actual es "Rollet de l'Horta d'Aldaia".

El Tribunal del Comuner o del Rollet de l'Horta d'Aldaia es una entidad jurisdiccional y de gobierno en los temas relativos de agua y riego. Es considerado como un tribunal tradicional, tal y como lo admite el artículo 19 de la Ley Orgánica del Poder Judicial en sus apartados 2, 3 y 4", como consta en sus últimas ordenanzas, de 23 de abril de 1960, elaboradas según las leyes por entonces en vigor. Conforme a los artículos 242 y 247 de la Ley de Aguas de 13 de junio de 1879 y al modelo aprobado por la RO de 25 de junio de 1884, sus competencias como Tribunal de Riegos, de acuerdo con el artículo 244 de la citada Ley, son:

1. *"Conocer de las cuestiones de hecho que se susciten sobre el riego entre los interesados en él.*
2. *Imponer a los infractores de las Ordenanzas de riego las correcciones a que haya lugar con arreglo a las mismas".*

En la misma Ley de Aguas, en su artículo 247 se decía que: *"donde existan de antiguo Jurados de riego, continuarán con su actual organización, mientras las respectivas comunidades no acuerden proponer su reforma al Ministro de Fomento"*. Así pues, como justamente el Tribunal del Rollet de l'Horta d'Aldaia existía en la antigüedad (Tribunal del Comuner d'Aldaia), se puede llegar a la conclusión que el actual Jurado de Riegos regulado en sus vigentes ordenanzas, es el del "Comuner".

Los orígenes del Tribunal del Comuner se pierden en la lejanía de los tiempos, por lo que resulta indiscutible, según los historiadores, la antigüedad de las normas de riegos de la huerta de Aldaia, así como el tribunal encargado de velar por su cumplimiento.

compromís

SENAT

El Rollet d'Aldaia, es considerado según los expertos como un ejemplo evidente de la municipalización del sistema de riego que ya está documentada en un Privilegio otorgado el 10 de abril de 1268 por el Rey Jaume I a los musulmanes de la Alquería de Aldaia. Aunque se puede asegurar que ya existían con anterioridad algún tipo de ordenanzas en esa zona. Ya en el otorgamiento del privilegio se dice (traducido del latín) "*...que tenéis tal y como era costumbre hacer desde los antiguos tiempos de los sarracenos*".

Lo bien cierto es que en el capítulo XIII de las Ordenanzas de 1589 podemos encontrar una referencia directa a este Tribunal cuando ordenaba que (traducido de latín): "que el "*Sequier*" o hombre bueno debía tener casa en el pueblo, para tener fácil acceso al mismo y que los juicios se debían celebrar en la plaza, de manera oral y con la debida publicidad. Como es habitual en los tribunales consuetudinarios, hay muy pocos registro escritos, ya que las ordenanzas, normas, etc adquieren esta condición a base de su utilización reiterada, esto es común a todos estos tipos de tribunales.

Ya por 1747 hay mas documentación escrita sobre diversas reuniones del Tribunal del Comuner siguió reuniéndose en la Plaza de Aldaya para resolver controversias entre los regantes del Rollet –o acequia del Comuner- durante los siglos XVIII y XIX.

Actualmente el Jurado de Riegos del Rollet de l'Horta d'Aldaia se reúne solo cuando es preciso según esta reflejado en los artículos 10 y 11 de su reglamento. De hecho, por diversas razones, desde hace bastante tiempo no se ha considerado necesaria su constitución. Todo y que la última actualización de su Reglamento como Jurado de Riegos data de 1960, hace más de 50 años que no se tiene constancia de su constitución formal ni de la elección de sus miembros.

Pero el día 30 de marzo de 2014, la Junta General extraordinaria de la Comunidad de Regantes del Rollet, decidió, entre otras cosas, adaptar y actualizar las ordenanzas, por ejemplo para hacer la conversión a euros de las cantidades reflejadas en las antiguas ordenanzas. Pero la decisión más relevante tomada en esta Junta General Extraordinaria fue la designación de titulares y suplentes del Jurado de Riegos de la Comunidad. También se establecieron, las condiciones para que el Jurado de Riegos del Rollet de l'Horta d'Aldaia se pueda volver a constituir y reunir cuando el mismo lo considere oportuno o cuando sea necesario.

Consecuencia inmediata de contar con un sistema propio de resolución de conflictos, es que los regantes del Rollet no han estado nunca sometidos a las normas del Tribunal de les Aigües de València, a pesar que las aguas utilizadas por los regantes del Rollet, vengan en parte del río Turia. Las ordenanzas del Rollet no dejan lugar a dudas cuando el párrafo tercero de su artículo 4 dispone que "*es independiente del Tribunal de Aguas*". Por tanto, de las disputas que se produzcan

compromís

SENAT

en la "Comunidad Rollet de l'Horta d'Aldaia" conocerá única y exclusivamente el Tribunal del Comuner o Jurado de Riegos de la citada Comunidad.

Ya que el procedimiento que sigue el citado tribunal, actualmente, se basa en el artículo 245 de la Ley de Aguas y así se refleja en sus ordenanzas que dicen *"los procedimientos del Jurado serán públicos y verbales, en la forma que determine el reglamento. Sus fallos, que serán ejecutivos, se consignarán en un libro, con expresión del hecho y de la disposición de las Ordenanzas en que se funden"*. Al mismo tiempo la actual texto refundido de la Ley de Aguas (2001) en su artículo 82.2 dice: *"establecerán las previsiones correspondientes a las infracciones y sanciones que puedan ser impuestas por el jurado de acuerdo con la costumbre y el procedimiento propios de los mismos, garantizando los derechos de audiencia y defensa de los afectados"*. Lo que se completa en el art. 84.6 del mismo Texto Refundido cuando dispone que *"al jurado corresponde conocer las cuestiones de hecho que se susciten entre los usuarios de la comunidad en el ámbito de las ordenanzas e imponer a los infractores las sanciones reglamentarias, así como fijar las indemnizaciones que puedan derivarse de la infracción. Los procedimientos serán públicos y verbales en la forma que determine la costumbre y el reglamento. Sus fallos serán ejecutivos"*. Así, por tanto, como dispone el artículo 9 del Reglamento para el Jurado de Riegos del Rollet, *"los procedimientos del Jurado en el examen de las cuestiones y la celebración de los juicios que le competen serán públicos y verbales"*.

Por tanto, en el procedimiento del Jurado de Riegos de la Comunidad del Rollet de l'Horta d'Aldaia se caracterizará por:

1. Que serán los mismos miembros del Tribunal que hayan oído a las partes y presenciado la práctica de prueba sean quienes emitan el fallo.
2. Que el "juicio" consistirá en una única sesión o si es necesario el menor número posible de sesiones y lo mas próximas posibles en el tiempo
3. Que las sesiones deberán celebrarse en lugar público, bien en la plaza del pueblo, o bien en los locales habilitados para ello, siempre que se permita el acceso al público en general.
4. Que a modo de garantía del derecho de defensa, se dará publicidad a los "juicios" informando del día y hora, del tema a juzgar, del tipo de denuncia, etc. Todo ello a través de una notificación, que llegará con antelación suficiente, una semana.

compromís

SENAT

5. Que los interesados podrán intervenir oralmente en la sesión, para expresar lo que crean oportuno para la defensa de sus respectivos derechos e intereses, presentación de pruebas (testificales y periciales).
6. Que sus fallos, *"tienen plena eficacia ejecutiva como acto administrativo que son"*, así lo refleja su reglamento en su artículo 16.
7. Que *"los fallos del Jurado son ejecutivos"*, así lo refleja su reglamento en el artículo 15.

Es decir que el citado Tribunal con estos antecedentes es evidentemente un claro exponente de un juzgado de carácter tradicional y consuetudinario.

El derecho consuetudinario es el basado en la tradición o costumbres, típicamente propio de las sociedades pre-modernas. Si bien toda concepción del derecho se sustenta, en último término, en las tradiciones, costumbres, valores morales y convencionalismos de la sociedad que la creó.

Una de las pretensiones de la reciente recuperación del Tribunal del Rollet de l'Horta d'Aldaia, por parte de sus representantes, es que el Gobierno del Estado español lo reconozca como tribunal consuetudinario, como sí están reconocidos ya hace años el *Tribunal de les Aigües de València* y el Consejo de Hombres Buenos de Murcia.

Estos tres tribunales, favorecen la participación de la ciudadanía y constituyen verdaderos tesoros de patrimonio histórico como depositarios antiquísimos de una identidad local y regional relevantes para la cultura, las costumbres, la cohesión social de las zonas donde están implantados.

De los tres tribunales citados dos de ellos el *Tribunal de les Aigües de València* y el Consejo de Hombres Buenos de Murcia, fueron propuestos por el Gobierno de España para se declarado Patrimonio Inmaterial de la Humanidad por la UNESCO y ambos en el 2009, consiguieron ese reconocimiento, pero ahora tras la recuperación del Tribunal del Rollet de l'Horta d'Aldaia creemos que es el momento para instar a todas las administraciones públicas, para que como mínimo tiene la misma importancia que los dos tribunales si declarados Patrimonio Inmaterial de la Humanidad por la UNESCO.

Los tribunales consuetudinarios y tradicionales están reconocidos en la Constitución española de 1978, que en su artículo 125 introduce la posibilidad de que los ciudadanos puedan ejercer la acción popular y participar en la administración de justicia ante dichos tribunales. En el mismo sentido se pronuncia,

compromís

SENAT

de hecho, la Ley Orgánica 6/1985, de 1 de julio, del poder judicial, y en ella se reconoce el carácter del tribunal consuetudinario y tradicional del *Tribunal de les Aigües de València*.

Debemos valorar ,las Administraciones Públicas, que la reactivación del Tribunal del Rollet de l'Horta d'Aldaia, implica una recuperación de un patrimonio cultural y jurídico de valor incalculable y que ahora hay que recuperar, poner en valor y proteger.

Por todo ello la Comisión de Justicia insta al Gobierno a:

1. Reconocer los méritos históricos y el derecho del Tribunal del Rollet de Rollet de l'Horta d'Aldaia, a que se le conceda el carácter de tribunal consuetudinario.
2. Presentar, en un plazo inferior a tres meses, un Proyecto de Ley de modificación del Artículo 19, incluyendo un punto 5º, de la Ley Orgánica 6/1985, de 1 de julio, del Poder Judicial, donde se reconocerá el carácter de tribunal consuetudinario y tradicional al Tribunal del Rollet de Rollet de l'Horta d'Aldaia.
3. Iniciar los trámites necesarios para la Declaración del Tribunal del Rollet de Rollet de l'Horta d'Aldaia, como Patrimonio Inmaterial de la Humanidad por la UNESCO.

La major part de l'Horta de la localitat valenciana d'Aldaia està integrada en la coneguda tradicionalment com "El Rollet de Gràcia" o "Comuner", encara que el seu nom oficial actual és "Rollet de l'Horta d'Aldaia".

El Tribunal del Comuner o del Rotllet de l'Horta d'Aldaia és una entitat jurisdiccional i de govern en els temes relatius d'aigua i reg. És considerat com un tribunal tradicional, tal com els admet l'article 19 de la Llei Orgànica del Poder Judicial en els seus apartats 2, 3 i 4 ", com consta en les seues últimes ordenances, de 23 d'abril de 1960, elaborades segons les lleis en aquells dies en vigor. D'acord amb els articles 242 i 247 de la Llei d'Aigües de 13 de juny de 1879 i al model aprovat per la RO de 25 de juny de 1884, les seues competències com a Tribunal de Regs, d'acord amb l'article 244 de l'esmentada Llei, són:

1. *"Conèixer de les qüestions de fet que se susciten sobre el reg entre els interessats en ell.*
2. *Imposar als infractors de les Ordenances de reg les correccions que pertoquen d'acord amb les mateixes".*

compromís

SENAT

En la mateixa Llei d'Aigües, en el seu article 247 es deia que: "*on hi haja des d'antic Jurats de Reg, continuaran amb la seua actual organització, mentre les respectives comunitats no acorden proposar la seua reforma al ministre de Foment*". Així doncs, com justament el Tribunal del Rollet de l'Horta d'Aldaia existia en l'antiguitat (Tribunal del Comuner d'Aldaia), es pot arribar a la conclusió que l'actual Jurat de Regs regulat en els seus vigents ordenances, és el del "Comuner".

Els orígens del Tribunal del Comuner es perden en la llunyania dels temps, pel que resulta indiscutible, segons els historiadors, l'antiguitat de les normes de regs de l'horta d'Aldaia, així com el tribunal encarregat de vetllar pel seu compliment.

El Rollet d'Aldaia, és considerat segons els experts com un exemple evident de la municipalització del sistema de reg que ja està documentada en un Privilegi atorgat el 10 d'abril de 1268 per el Rei Jaume I als musulmans de l'Alqueria d'Aldaia. Tot i que es pot assegurar que ja existien amb anterioritat algun tipus d'ordenances en aquesta zona. Ja en l'atorgament del privilegi es diu (traduït del llatí) "*... que teniu tal com era costum fer des dels antics temps dels sarraïns*".

El ben cert és que en el capítol XIII de les Ordenances de 1589 podem trobar una referència directa a aquest Tribunal quan ordenava que (traduït de llatí): "que el "Sequier" o home bo havia de tenir casa al poble, per tenir fàcil accés al mateix i que els judicis s'havien de celebrar a la plaça, de manera oral i amb la deguda publicitat. Com és habitual en els tribunals consuetudinaris, hi ha molt pocs registre escrits, ja que les ordenances, normes, etc adquireixen aquesta condició a força de la seua utilització reiterada, això és comú a tots aquests tipus de tribunals.

Ja per 1747 hi ha mes documentació escrita sobre diverses reunions del Tribunal del Comuner va seguir reunint-se a la Plaça d'Aldaia per a resoldre controvèrsies entre els regants del Rotllet -o rec del Comuner- durant els segles XVIII i XIX.

Actualment el Jurat de Regs del Rotllet de l'Horta d'Aldaia es reuneix només quan cal segons aquesta reflectit en els articles 10 i 11 del seu reglament. De fet, per diverses raons, des de fa força temps no s'ha considerat necessària la seua constitució. Tot i que l'última actualització del seu Reglament com a Jurat de Regs data de 1960, fa més de 50 anys que no es té constància de la seua constitució formal ni de l'elecció dels seus membres.

Però el dia 30 de març de 2014, la Junta General Extraordinària de la Comunitat de Regants del Rollet, va decidir, entre altres coses, adaptar i actualitzar les ordenances, per exemple per fer la conversió a euros de les quantitats reflectides en les antigues ordenances. Però la decisió més rellevant presa en aquesta Junta General Extraordinària va ser la designació de titulars i suplents del Jurat de Regs de la Comunitat. També es van establir, les condicions perquè el Jurat de Regs del Rotllet de l'Horta d'Aldaia es puga tornar a constituir i reunir quan el mateix ho considere oportú o quan siga necessari.

Conseqüència immediata de comptar amb un sistema propi de resolució de conflictes, és que els regants del Rollet no han estat mai sotmesos a les normes del Tribunal de les Aigües de València, tot i que les aigües utilitzades pels regants del Rollet, vinguen en part del riu Túria. Les ordenances del Rollet no presenten cap

compromís

SENAT

dubte quan el paràgraf tercer del seu article 4 disposa que "*és independent del Tribunal d'Aigües*". Per tant, de les disputes que es produeixen en la "Comunitat Rollet de l'Horta d'Aldaia" coneixerà únicament i exclusivament el Tribunal del Comuner o Jurat de Regs de l'esmentada Comunitat.

Ja que el procediment que segueix el citat tribunal, actualment, es basa en l'article 245 de la Llei d'Aigües i així es reflecteix en les seues ordenances que diuen "*els procediments del Jurat seran públics i verbals, en la forma que determine el reglament. Els seus errors, que seran executius, s'han de consignar en un llibre, amb expressió del fet i de la disposició de les Ordenances en què es fonen*". Alhora l'actual text refós de la Llei d'Aigües (2001) en el seu article 82.2 diu: "*d'establir les previsions corresponents a les infraccions i sancions que puguen ser imposades pel jurat d'acord amb el costum i el procediment propis dels mateixos, garantint els drets d'audiència i defensa dels afectats*", el que es completa en l'art. 84.6 de la mateixa Llei quan disposa que "*al jurat correspon conèixer les qüestions de fet que se susciten entre els usuaris de la comunitat en l'àmbit de les ordenances i imposar als infractors les sancions reglamentàries, així com fixar les indemnitzacions que puguen derivar-se de la infracció. Els procediments seran públics i verbals en la forma que determine el costum i el reglament. Els seus errors seran executius*". Així, per tant, com disposa l'article 9 del Reglament per al Jurat de Regs del Rollet, "*els procediments del Jurat en l'examen de les qüestions i la celebració dels judicis que li competeixen seran públics i verbals*".

Per tant, en el procediment del Jurat de Regs de la Comunitat del Rollet de l'Horta d'Aldaia es caracteritzarà per:

1. Que seran els mateixos membres del tribunal que hagen sentit a les parts i presenciat la pràctica de prova els que emeten la sentència.
2. Que el "judici" consistirà en una única sessió o si cal el menor nombre possible de sessions i el més pròximes possibles en el temps
3. Que les sessions hauran de celebrar-se en lloc públic, bé a la plaça del poble, o bé en els locals habilitats per a això, sempre que es permeta l'accés al públic en general.
4. Que a manera de garantia del dret de defensa, es donarà publicitat als "judicis" informant del dia i hora, del tema a jutjar, del tipus de denúncia, etc. Tot això a través d'una notificació, que arribarà amb antelació suficient, una setmana.
5. Que els interessats podran intervenir oralment en la sessió, per expressar el que creguen oportú per a la defensa dels seus respectius drets i interessos, presentació de proves (testificals i pericials).
6. Que els seus errors, "*tenen plena eficàcia executiva com a acte administratiu que són*", així ho reflecteix el seu reglament en el seu article 16.
7. Que "*les sentències del Jurat són executives*", així ho reflecteix el seu reglament a l'article 15.

compromís

SENAT

És a dir que l'esmentat Tribunal amb aquests antecedents és evidentment un clar exponent d'un jutjat de caràcter tradicional i consuetudinari.

El dret consuetudinari és el basat en la tradició o costums, típicament propi de les societats pre-modernes. Si bé tota concepció del dret se sustenta, en darrer terme, en les tradicions, costums, valors morals i convencionalismes de la societat que la va crear.

Una de les pretensions de la recent recuperació del Tribunal del Rollet de l'Horta d'Aldaia, per part dels seus representants, és que el Govern de l'Estat espanyol el reconega com a tribunal consuetudinari, com si estan reconeguts ja fa anys el Tribunal de les Aigües de València i el Consell d'Homes Bons de Múrcia.

Aquests tres tribunals, afavoreixen la participació de la ciutadania i constitueixen veritables tresors de patrimoni històric com a dipositaris antiquíssims d'una identitat local i regional rellevants per a la cultura, els costums, la cohesió social de les zones on estan implantats.

Dels tres tribunals esmentats dos d'ells el Tribunal de les Aigües de València i el Consell d'Homes Bons de Múrcia, van ser proposats pel Govern d'Espanya per es declarat Patrimoni Immaterial de la Humanitat per la UNESCO i tots dos el 2009, van aconseguir aquest reconeixement, però ara després de la recuperació del Tribunal del Rollet de l'Horta d'Aldaia creiem que és el moment per instar totes les administracions públiques, perquè com a mínim té la mateixa importància que els dos tribunals si declarats Patrimoni Immaterial de la Humanitat per la UNESCO.

Els tribunals consuetudinaris i tradicionals estan reconeguts en la Constitució espanyola de 1978, que en el seu article 125 introdueix la possibilitat que els ciutadans puguin exercir l'acció popular i participar en l'administració de justícia davant aquests tribunals. En el mateix sentit es pronuncia, de fet, la Llei Orgànica 6/1985, d'1 de juliol, del poder judicial, i en ella es reconeix el caràcter del tribunal consuetudinari i tradicional del Tribunal de les Aigües de València.

Hem de valorar, les administracions públiques, que la reactivació del Tribunal del Rollet de l'Horta d'Aldaia, implica una recuperació d'un patrimoni cultural i jurídic de valor incalculable i que ara cal recuperar, posar en valor i protegir.

Per tot això la Comissió de Justícia insta el Govern a:

compromís

SENAT

1. Reconèixer els mèrits històrics i el dret del Tribunal del Rollet de l'Horta d'Aldaia a que se li concedisca el caràcter de tribunal consuetudinari.

2. Presentar, en un termini inferior a tres mesos, un Projecte de llei de modificació de l'article 19, incloent un punt 5è, de la Llei Orgànica 6/1985, d'1 de juliol, del poder judicial, on es reconeixerà el caràcter de tribunal consuetudinari i tradicional al Tribunal del Rotlet de Rollet de l'Horta d'Aldaia.

3. Iniciar els tràmits necessaris per a la Declaració del Tribunal del Rollet de Rollet de l'Horta d'Aldaia, com a Patrimoni Immaterial de la Humanitat per la UNESCO.

Palacio del Senado, 4 de septiembre de 2018

PORTAVOZ

Carles Mulet García

Jordi Navarrete Pla